

Internationaal humanitair recht heeft tot doel menselijkheid in 'onmenselijke' omstandigheden - meer bepaald in oorlogstijd - te vrijwaren, rekening houdend met de bijzondere vereisten die een dergelijke situatie met zich meebrengt. Internationaal humanitair recht zoekt daarom steeds een evenwicht tussen bekommernissen van humanitaire en militaire aard. Daarmee weegt het twee zaken tegen elkaar af die *in se* niet vergelijkbaar zijn: hoe meet men menselijk leed af – zowel veroorzaakt aan de tegenpartij als aan de eigen bevolking en strijdkrachten – tegen het succes van een militaire operatie? Onder meer naar aanleiding van de humanitaire crisissen in het voormalige Joegoslavië en Rwanda had men eind vorige eeuw vooral oog voor de humanitaire noden in gewapende conflicten. Dit gaf op korte termijn aanleiding tot een resem nieuwe humanitaire verdragen: het Ottawaverdrag, het Statuut van Rome, het Facultatief Protocol inzake kindsoldaten... De strijd tegen het internationaal terrorisme en de daaruit voortvloeiende gewapende conflicten duwt het zwaartepunt de laatste jaren weer richting militaire vereisten. Momenteel lijkt het evenwicht enigszins zoek en woedt een discussie tussen zij die een verdere bescherming van kwetsbare personen voorstaan en zij die omwille van een grotere veiligheid de militaire vereisten laten primeren.

De zoektocht naar een nieuw evenwicht tussen humanitaire noden en militaire noodzaak werkt enerzijds verfrissend voor het humanitaire debat. Zo worden pertinente vragen gesteld bij het statuut van nieuwe actoren in conflictgebieden en de ontwikkeling van toekomstige oorlogsmethoden, en wordt onderzocht of de bestaande definities een verfijning vragen in het licht van actuele conflicten: welk statuut hebben medewerkers van private veiligheidsfirma's in gewapende conflicten, zijn aanvallen tegen computernetwerken onderworpen aan de regels inzake de keuze van doelwitten, welke acties vallen onder de definitie van rechtstreekse deelname aan de vijandelikheden?

Keerzijde van de medaille in dit debat is het afwijzen van de bestaande regels ten gunste van nieuwe, nog te ontwikkelen regels, op maat geschreven voor nieuwe omstandigheden in hedendaagse conflicten. Zo kenden de begrippen '*illegal combattant*' en '*unlawful enemy combatant*' een opgang, waarmee een categorie van personen volledig naast de beschermingregels voor burgers en strijders greep. Erger dan het ter discussie stellen van de

bestaande regels is de rechteloosheid waaraan deze personen ondertussen onderworpen worden. Dit is zeker het geval wanneer fundamentele waarborgen en basisnormen, zoals geformuleerd in artikel 3 gemeenschappelijk aan de vier Verdragen van Genève en artikel 75 van het Eerste Aanvullende Protocol ook in vraag worden gesteld.

De Verenigde Staten zijn een toonaangevende – maar zeker niet de enige – pleitbezorger van deze laatste stroming. Hoewel sinds de uitspraak van het Hooggerechtshof in de zaak-Hamdan de Verenigde Staten de toepasbaarheid van gemeenschappelijk artikel 3 erkennen voor personen die worden vastgehouden in de strijd tegen het terrorisme, biedt de aanvaarding van de *Military Commission Act* eind september 2006 opnieuw reden tot ongerustheid. Niet alleen geeft deze wet een erg ruime definitie aan het begrip ‘*unlawful enemy combattant*’ en bevat ze geen expliciet verbod op het gebruik van bewijs dat onder dwang wordt verworven, hij reduceert ook het aantal daden onder gemeenschappelijk artikel 3 die strafbaar kunnen worden gesteld onder de Amerikaanse *War Crimes Act*.

Deze tweespalt over de toepasbaarheid en geldigheid van de bestaande regels creëert niet alleen onzekerheid op het terrein, maar laat zich ook aan de onderhandelingstafel voelen. De aanvaarding van een Derde Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève in december 2005, dat de bescherming van medische hulpverlening in oorlogsgebied moet versterken door de aanvaarding van een nieuw embleem, kwam er pas na een stemming - in tegenstelling tot de gebruikelijke consensus voor humanitaire verdragen. De VN-Herzieningsconferentie over kleine en lichte wapens kwam er helemaal bekaaid vanaf toen de vergadering op 7 juli 2006 zonder eensgezindheid over een slottekst werd afgesloten. De besprekingen over een protocol inzake clustermunitie binnen het kader van het Conventioneel Wapenverdrag van 1980 zitten eveneens muurvast.

Na de verbazende juridische initiatieven en vooruitgang op het vlak van bestraffing van oorlogsmisdaden einde vorige eeuw – zowel nationaal als internationaal – blijkt de euforie over deze nieuwe mogelijkheden enigszins gedaald. Het vaststellen van en onderzoek naar schendingen van het internationaal humanitair recht blijkt nog altijd even moeilijk en vereist een aanzienlijke portie politieke moed en wil, zowel van de conflictpartijen

als van de internationale gemeenschap. Vragen rijzen ook bij de haalbaarheid van klassieke bestraffingssystemen om met de begane misdaden om te gaan en de slachtoffers genoegdoening te geven. Wellicht moeten ook andere opties om slachtoffers en gemeenschappen soelaas te bieden, een kans krijgen.

De ontwikkeling van het internationaal humanitair recht heeft vaak veel weg van de processie van Echternach. Na de rasse schreden voorwaarts gedurende het laatste decennium lijkt zich een periode van terugval aan te kondigen. Toch blijft ook deze processie vooruit gaan en bereikt ze uiteindelijk haar doel. Waakzaamheid blijft evenwel geboden om te voorkomen dat het proces tot stilstand of achteruitgang vervalt. Het zou onvergeeflijk zijn te wachten op een volgende humanitaire crisis om de balans weer in de richting van de humanitaire noden te doen doorslaan.

Arianne Acke
hoofd Humanitair Recht
Rode Kruis-Vlaanderen